

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
bureauonderzoek en boringen in het
centrum van Stiens, gemeente
Leeuwarderadeel (Fr.)**

H. Buitenhuis

ARC-Rapporten 2003-27

Groningen
12 februari 2004
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2003/096
Provincie	Friesland
Gemeente	Leeuwarderadeel
Plaats	Stiens
Toponiem	Ljipstrjitte
Kaartblad	5 H
Coördinaten	179.750/586.125
Type object	terp
Type bodem	Zandige klei
Geomorfologie	Antropogene ophoging

1.2 Aanleiding van het onderzoek

In het centrum van Stiens wordt, in opdracht van de gemeente Leeuwarderadeel, een terrein in gereedheid gebracht voor nieuwbouw. Op het beoogd terrein, tussen de Langebuorren en de Ljipstritte gelegen, stond een aantal gebouwen. In overleg met de Provinciaal Archeoloog van Friesland, dr. G. de Langen, heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) op 18 december 2002 een archeologische begeleiding verricht na de sloopwerkzaamheden van bovengenoemde gebouwen. Naar aanleiding van de beperkte resultaten van deze begeleiding (De Wit 2003, pp. 21–22) is besloten om na opruiming van de sloopresten alsnog een verder archeologisch inventariserend veldonderzoek te verrichten door middel van bureauonderzoek en grondboringen. Het onderzoek is uitgevoerd door dr. H. Buitenhuis.

1.3 Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek was, om door middel van bureauonderzoek en grondboringen het terrein te verkennen op de mogelijke aanwezigheid van archeologisch interessante overblijfselen, en een aanbeveling te doen voor het verdere verloop van de activiteiten op dit terrein.

1.4 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken werd een bureauonderzoek uitgevoerd en op het onderzoeksterrein in totaal negen boringen gezet ten behoeve van de archeologie (zie bijlage 1). Deze boringen werden verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raai-afstand en de onderlinge boorafstand bedroeg meestal 15 m (afb. 2).

De boorkernen werden zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Vervolgens werd de bodemopbouw per boring beschreven en werd er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 10 cm en van een guts. Een oppervlakte-inspectie van het terrein werd niet uitgevoerd aangezien door de sloop van de opstallen en de daarna plaatsgevonden egalisatie, de bovengrond geen relatie meer had met de ondergrond.

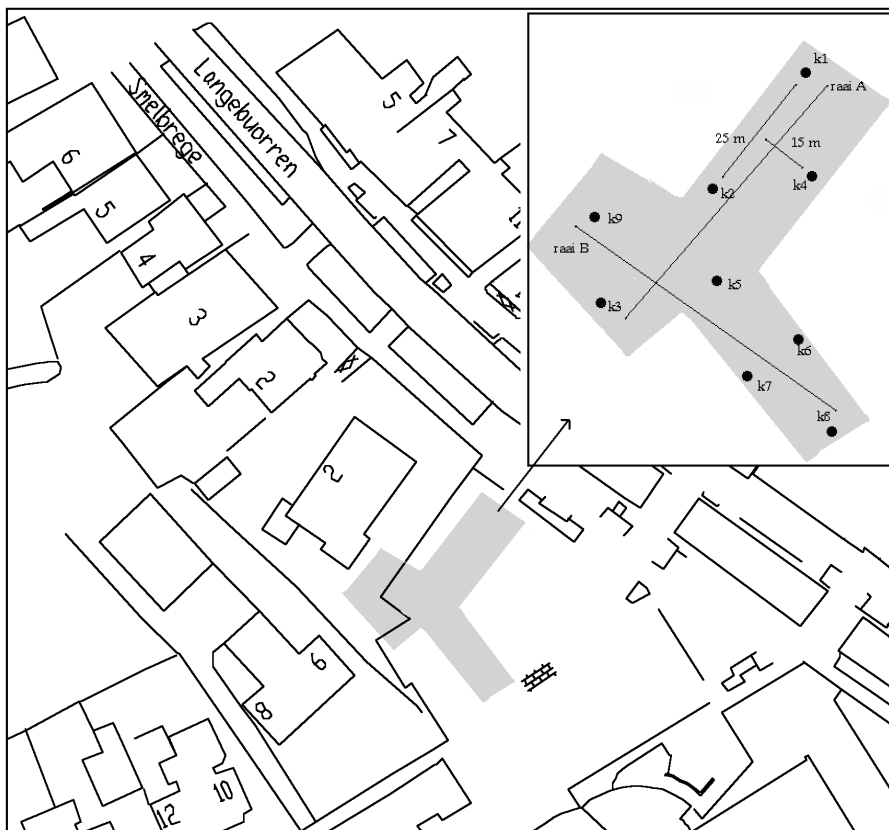
2 Resultaten

2.1 Bureauonderzoek en geoarcheologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) hoog. De volledige dorpskern van het dorp Stiens is als archeologisch meldingsgebied aangegeven (Molema & Perger 2000). Het dorp Stiens zou bestaan uit twee of zelfs drie kleine terpen: een kerkterp daterend uit de Vroege Middeleeuwen, een kloosterterp uit de Late Middeleeuwen (mogelijk dezelfde terp) en een iets noordelijk van de kerk gelegen terp waar mogelijk een oude stins heeft gestaan, Stiens-Noord (Knol 1993). In de ruimere omgeving van de dorpskern zijn zeventien monumenten cq. meldingsgebieden aangegeven. Het betreft vooral oude huisterpen en/of resten van stinsen (bron: Archis). Er zijn in Stiens zelf weinig archeologische vondsten gedaan. In 1962 is door Elzinga materiaal verzameld in het noorden van Stiens, bij de aanleg van de rondweg. Hier is op 1 meter beneden maaiveld een schervenlaag aangetroffen met streepbandaardewerk, en resten van grachten (Elzinga 1962). Elzinga brengt deze resten in verband met de verdwenen stins 'Balkeslot'.

In 1975 is door Halbertsma onderzoek verricht bij de kerk, waarbij resten uit de Late Middeleeuwen zijn gevonden (Halbertsma 1977).

Het hier onderzochte terrein ligt ongeveer 200 m ten zuiden van de huidige kerk en de kerkterp.

Afbeelding 2 Boorpunten en ligging van de geïnterpoleerde boorprofielen op de kadastrale kaart. Tekening: H. Buitenhuis.

2.2 Bodemopbouw

De bodemopbouw bestaat, van onder naar boven, uit (zie ook bijlagen 1 en 2):

- tot ongeveer 140 cm beneden maaiveld: kleiig zeer fijn zand, met enige schelpen en soms natuurlijk fosfaat. Deze laag kan als de natuurlijke wadafzetting worden geïnterpreteerd;
- in diepte variërend tot 40 cm beneden maaiveld: klei soms met iets zand. Typerend in deze laag zijn de vele dunne bandjes fijne plantenresten. Regelmatig worden er ook houtskoolspikkels en schelpenresten in aangetroffen. In boring 1 is, op een diepte van 110 m beneden maaiveld, bot gevonden (fragment van een middenhandsbeen van varken);
- top laag: zandige klei met zeer veel puin, afkomstig van de afbraak van de opstallen en de egalisatie nadien.

3 Conclusies

In het onderzochte gebied lijkt de bodem te bestaan uit een natuurlijke kleiige zandafzetting, waarop een ophogingslaag ligt. Deze ophogingslaag kan zijn gevormd door plaggen, hetgeen wordt gesuggereerd door de vele dunne bandjes fijne plantenresten, die hier in voorkomen. Ook de vondst van bot en het regelmatig voorkomen van houtskoolspikkels in deze laag geven aan, dat deze van antropogene oorsprong is. De diepte waarop het bot is gevonden, is tevens de diepte waarop meerdere malen schelpresten, grind en houtskool in concentraties aanwezig waren. Ook zijn hierin zo nu en dan fosfaatvlekken gevonden. Opvallend is de overeenkomst in diepte tussen de laag waarin vondsten zijn gedaan op dit terrein (110 cm beneden maaiveld) en de diepte waarop door Elzinga in Stiens-Noord de schervenlaag is aangetroffen (zie paragraaf 2.1). Dit wijst erop dat in het verleden deze laag het leefoppervlak van de bewoners is geweest. De top van het terrein is duidelijk beïnvloedt door latere activiteiten en is sterk verstoord.

De antropogene laag kan deel uitmaken van een terp of een laatmiddeleeuwse/vroege Nieuwe Tijdse ophogingslaag voor een boerderij of huis. Gezien de vrij geringe omvang van het terrein is het niet mogelijk om vast te stellen of het hier om een huisterrein, dan wel erf of akker/weideterrein gaat. Omdat het gebied tussen dit terrein en de kerkterp niet is onderzocht, kan niet worden vastgesteld of het hierbij om een onafhankelijke huisterp gaat, of dat dit terrein verbonden is aan de kerkterp. Datering van de antropogene laag is op grond van het opgeboorde materiaal niet mogelijk.

4 Aanbeveling

Uit het IVO is gebleken, dat zich op het onderzoekerrein een ophogingslaag van antropogene oorsprong bevindt, met een niveau waarop zich resten van menselijke activiteiten lijken te concentreren. Het is niet mogelijk gebleken een vermoedelijke datering toe te wijzen aan deze laag. Aangezien er verder weinig kennis is van de oorsprong van de terp(en) Stiens, wordt aanbevolen, alvorens tot bouwactiviteiten over te gaan, een vervolgonderzoek te doen in de vorm van het aanleggen van een

proefsleuf om deze laag en de opbouw in het profiel verder te bestuderen, eventuele sporen te onderzoeken en vondsten en mogelijk dateringsmateriaal te verzamelen.

Literatuur

- Elzinga, G., 1962. Ringvormige aardewerken voorwerpen uit Friesland. *Westerheem* XI, pp. 102–107.
- Halbertsma, H., 1977. Stiens. *Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 1975*.
- Knol, E., 1993. *De Noordnederlandse Kustlanden in de Vroege Middeleeuwen*. Vrije Universiteit Amsterdam (diss.).
- Molema, J. & T.M. Perger, 2000. *Provincie Fryslan, Archeologie van het kleigebied, gemeente Leeuweradeel. Waarderend archeologisch onderzoek*. Amsterdam (RAAP-rapport 425).
- Wit, M.J.M. de (red.), 2003. *ARC-Rapporten 2002*. Groningen (ARC-Publicaties 80).

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

g1	zwak grindig	K	klei	Zs1	zand, zwak siltig
h1	zwak humeus	Kz1	klei, zwak zandig	Zs2	zand, matig siltig
h2	matig humeus	Kz2	klei, matig zandig		

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Kz1	h2	geleidelijk	donkerbruin	puinlaag
80	Kz1		geleidelijk	lichtbruin	weinig plantenresten
105	K		geleidelijk	bruingrijs	
140	K		geleidelijk	blauwgrijs	weinig plantenresten, weinig houtskool, op 120 cm bot met bruine bandjes, grondwater op 140 cm
200	Zs1			grijs	

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Kz1	h2	geleidelijk	donkerbruin	puinlaag
70	Kz1		geleidelijk	bruingrijs	iets fosfaat, schelpen, iets houtskool
110	K		diffuus	grijs	weinig plantenresten, iets houtskool
200	Zs1			grijs	bruine bandjes, schelp

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
45	Kz1	h1	geleidelijk	donkerbruin	puinlaag
110	Kz1		geleidelijk	grijsbruin	iets schelp, iets houtskool, iets fosfaat
150	K		geleidelijk	bruinblauw	iets houtskool, op 115 cm humusbandje (1 cm), iets schelp, iets fosfaat
165	Zs1			grijsbruin	matig plantenresten, iets schelp

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
70	Kz1	h1	geleidelijk	donkerbruin	puinlaag
125	Kz1	g1	geleidelijk	bruingrijs	matig plantenresten, gevlekt, op 125 cm steen

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Kz1	h1	geleidelijk	donkerbruin	puinlaag
45	K		geleidelijk	blauwbruin	baksteen,
90	Kz1		geleidelijk	blauwgrijs	matig plantenresten, iets houtskool, humusbandjes
120	Zs1			lichtblauwgrijs	

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
80	Kz1	h1	geleidelijk	bruin	veel puin, met bouwzand
150	K	g1	diffuus	grijsbruin	matig plantenresten, gevlekt, iets schelp, op 140 cm grindjes
190	Kz1	g1		bruingrijs	weinig plantenresten, iets fosfaat (natuurlijk ?), iets schelp

boring 7

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Kz1	h1	geleidelijk	bruin	puinlaag
50	K	g1	geleidelijk	bruin	iets baksteen, iets schelp
155	Kz2	g1		blauwgrijs	weinig plantenresten, gevlekt, iets schelp, op 105 cm humuslaagje (1 cm dikte)
165	K	h1		bruingrijs	

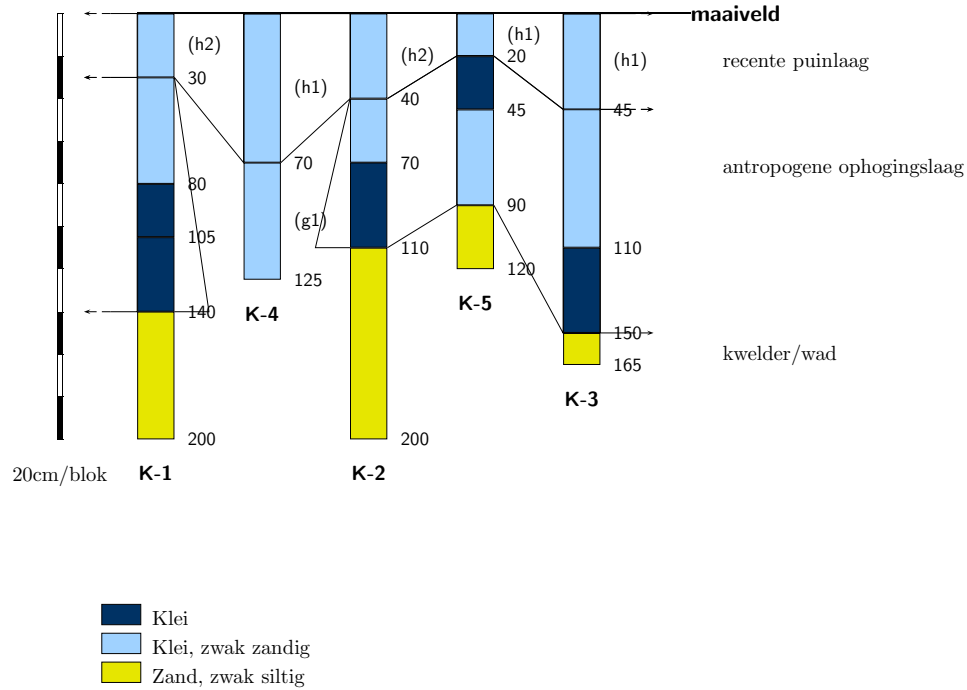
boring 8

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Zs2	h1	geleidelijk	bruin	puinlaag
75	Kz1		geleidelijk	grijsbruin	matig plantenresteniets schelp, iets houtskool
90	K		geleidelijk	lichtgrijsbruin	weinig plantenresten, iets ijzerrijk, iets houtskool
140	Zs2			lichtgrijsbruin	iets ijzerrijk, iets schelp

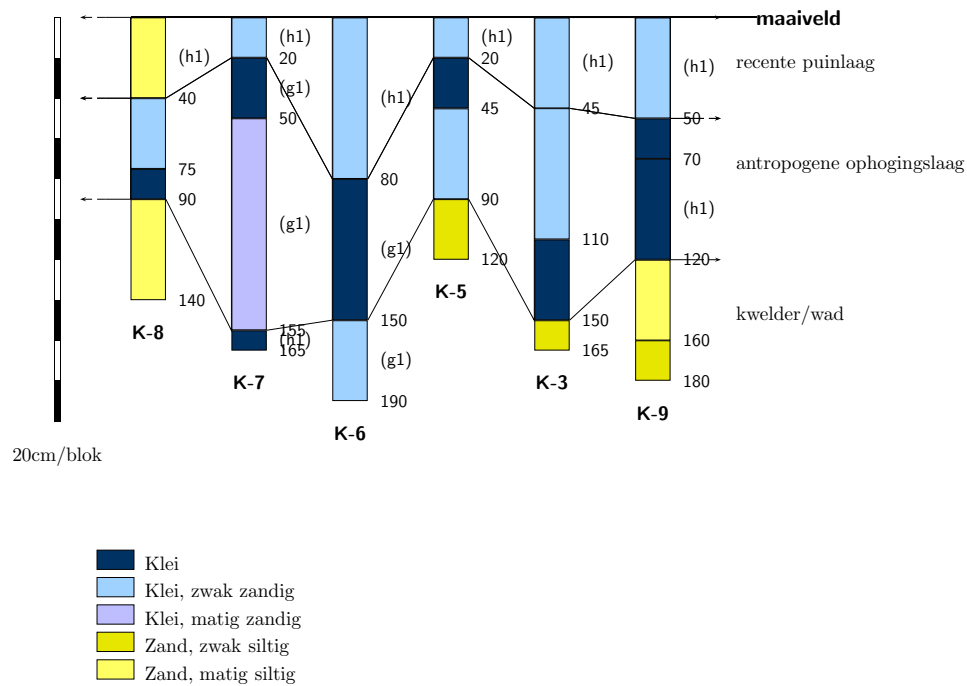
boring 9

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Kz1	h1	geleidelijk	donkerbruin	puinlaag
70	K		geleidelijk	donkerbruingrijs	matig plantenresten, iets schelp
120	K	h1	geleidelijk	grijs	iets schelp, humusvlekken
160	Zs2		geleidelijk	lichtgroengrijs	iets fosfaat (natuurlijk ?)
180	Zs1			lichtgroengrijs	iets fosfaat (natuurlijk ?)

Bijlage 2 Boorraaien

Boorkolommen in raai A met lithologie en diepte in cm beneden maaiveld. Tekening: H. Buitenhuis.

Boorkolommen in raai B met lithologie en diepte in cm beneden maaiveld. Tekening: H. Buitenhuis.